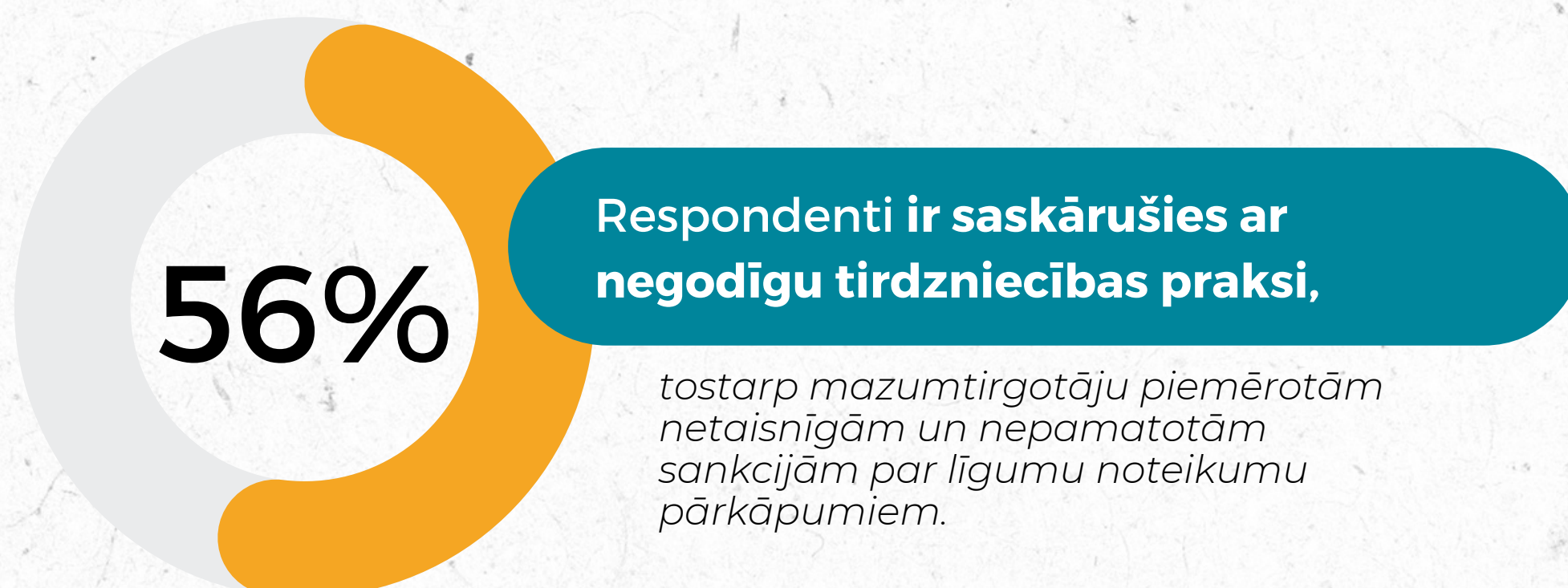

Piegādātāji saskaras ar negodīgu tirdzniecības praksi

Salīdzinot ar citām Eiropas Savienības valstīm, Latvijā pārtikas cenas ir krietni augstākas nekā citviet. Vienlaikus samazinājusies ir patērētāju pirktspēja, mudinot izvērtēt patēriņa preču grozu daudz skrupulozāk. Lai brīvas konkurences apstākļos noturētu esošos vai iegūtu jaunus patērētājus, mazumtirgotājiem ir jārod veids, kā piedāvāt labāko pārdošanas cenu. Vienlaikus, kā jebkuras uzņēmējdarbības pamatā, mazumtirgotājiem jāspēj segt tirdzniecības izmaksas un jāgūst arī peļņa. Tas, savukārt, veido spiedienu kā uz piegādātājiem, tā arī uz ražotājiem. Turklāt lauksaimniecības un pārtikas preču piegādes ķēdes dalībnieki konkurē ne tikai Latvijas tirgū, bet arī ārpus Latvijas.

Lai noskaidrotu, vai lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāji saskaras ar mazumtirgotāju īstenotu negodīgu tirdzniecības praksi un kādi ir izplatītākie Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likuma (turpmāk – NTPAL) pārkāpumi, Konkurences padome (turpmāk – KP) lūdza lauksaimniecības un pārtikas preču ražotājiem un piegādātājiem anonīmi sniegt viedokli par sadarbību ar lauksaimniecības un pārtikas preču pircējiem jeb mazumtirgotājiem par periodu no 2022. gada janvāra līdz 2023. gada martam. Aptaujas jautājumi aptvēra visu melno praksi, kas ir jebkurā gadījumā¹ aizliegtās darbības mazumtirgotāju sadarbībā ar piegādātāju un tiek uzskaitītas NTPAL 5. panta pirmajā daļā.

Mazumtirgotāju vara pār piegādātājiem

Arvien aktuālāka ir mazumtirgotāju tendence **veikt preču pasūtījumus biežāk, mazākos apjomos un nereti mainot pasūtījumus īsākā termiņā nekā divas dienas**. Neparedzama mazumtirgotāju rīcība ne vien liek piegādātājiem reaģēt uz pasūtījumiem nekavējoties, bet arī liek tiem prognozēt mazumtirgotāja pieprasījumu, lai varētu plānot nepieciešamo izejvielu iepirkumu preču ražošanas vai vairumtirdzniecības gadījumā – preču pasūtīšanu. Šādi īstenota prakse liek piegādātājiem uzņemties nepamatotus ekonomiskos riskus, jo, veicot nepareizas prognozes, piegādātājs riskē ar nespēju izpildīt pasūtījumus, tādējādi maksājot līgumsodus par neizpildi apjomā vai laikā, vai arī nespēju realizēt saražoto apjomu. Papildus tam aptaujas dalībnieki norāda, ka bieži netiek informēti par mazumtirgotāja lēmumu izņemt preces no sortimenta.

¹ Savukārt tā sauktā pelēkā prakse ir Mazumtirgotājam aizliegta rīcība tikai gadījumā, ja vien attiecīgie nosacījumi nav iepriekš skaidri un nepārprotami paredzēti rakstveida līgumā, kas noslēgts starp Piegādātāju un Mazumtirgotāju (NTPAL 5. panta otrā daļa).

Mazumtirgotājiem ir aizliegts

atcelt lauksaimniecības un pārtikas preču pasūtījumus **īsākā 30** termiņā par dienām,

ja nav pamatoti sagaidāms, ka piegādātājs radīs alternatīvu veidu, kā realizēt vai izmantot minētās preces.

Proti, gadījumā, kad ir veikts pasūtījums un mazumtirgotājs tomēr to vēlas atcelt, mazumtirgotājam vispirms ir jāpārlicinās, vai piegādātājs radīs alternatīvu noieta kanālu. Lai arī mazumtirgotājam ir rīcības brīvība preču sortimenta izvēlē, gadījumos, kad tas nolemj precī izņemt no sortimenta, bet par to nepaziņo piegādātājam, tas turpina ražot vai glabāt noteiktu preces apjomu, jo iepriekš mazumtirgotājs ir konkrēto precī regulāri pasūtījis, tas praksē nebūtu pieļaujams. Šāda mazumtirgotāja rīcība ir pretrunā ar godprātīgu tirdzniecības praksi, jo piegādātājs ir atkarīgs no mazumtirgotāja lābvēlības un var ciest zaudējumus, ja mazumtirgotājs kaut kādu iemeslu dēļ nerīkojas godprātīgi. Gadījumi, kad piegādes līgumā cita starpā ir paredzēti arī noteikumi, kas ļauj mazumtirgotājam veikt izmaiņas pasūtījumos jebkurā laikā, pirmšķietami ir pretrunā negodīgas tirdzniecības praksei, jo šāda pieeja liedz piegādātājam iespēju plānot savu darbību un paver mazumtirgotājam iespēju piemērot nepamatotas sankcijas.

Aptaujas dati norāda, ka mazumtirgotāji izvēlas noteiktu produktu izņemt no sortimenta uz laiku vai pilnībā gadījumā, kad piegādātājs paaugstina produkta cenu vai atsakās piedāvāt zemāku cenu, attiecīgi – izņemšana no sortimenta mazumtirgotājam kalpo kā sankcijas instruments. Šādi gadījumi apliecina pastāvošo atšķirīgo spēka samēru mazumtirgotāju un piegādātāju attiecībās, mazumtirgotājiem vienpersoniski izvirzot sev ērtus sadarbības noteikumus.

Akcijas preču pasūtījumu skaita pieauguma tendence

Kā norāda aptaujas respondenti, pirms akcijas preču pasūtījumu veikšanas mazumtirgotāji informē par prognozētajiem iepirkuma apjomiem, taču, veicot pasūtījumu, iepriekš izteiktās prognozes nav tiem saistošas. Gadījumā, ja mazumtirgotājs pasūta mazāku apjomu, piegādātājam ir jārod cits noieta kanāls, lai saražotā prece neaizietu bojā. Savukārt, gadījumā, ja mazumtirgotājs pasūta lielāku apjomu par prognozēto, piegādātājam nepiegādes gadījumā ir jāmaksā līgumsods.

KP izceļ piegādātāju, kurš norādījis, ka mazumtirgotājs praksē ieviesis jaunu akcijas formu, kurā ir iestrādāta atsevišķa aile, kas paredzēta akcijas preču apjoma prognozei. Proti, piegādātājam ailē ir jānorāda prognoze par akcijas preču apjomu. Ja piegādātājs attiecīgajā ailē nenorāda apjomu, akcija netiek apstiprināta. Šādā veidā mazumtirgotājs pārliet riskus uz piegādātāju, jo piegādātājs it kā uzņemas atbildību par akcijas preču prognozēm, lai gan tā ir mazumtirgotāja atbildība. Puses var vienoties, kāda ir rīcība ar akcijas precī pēc akcijas perioda beigām, piemēram, vai turpināt tirgot par akcijas cenu, vai regulāro cenu. KP uzsver, ka nav pieļaujamas situācijas, kad pret piegādātāju tiek radīti komerciāli pretpasākumi (*piemēram, atteikums rīkot akciju*), ja tas nepiekrīt preču, kas iepirkta par akcijas cenu, realizēšanai par regulāro cenu.

70%-90%

preču tiek iepirktas par akcijas cenu

Konkurences padome norāda:

starp 4 nedēļu akciju periodiem mazumtirgotājam ir jānodrošina 2 nedēļu realizācija par regulāro cenu.

Akciju cenu iepirkumu apjoms rada bažas, ka tas pilnvērtīgi netiek realizēts patērētājiem par akcijas cenu

Vienpersoniska rīcība, nevis abpusēja sadarbība starp tirdzniecības ķēdes dalībniekiem

Daļa respondentu ir norādījuši, ka visbiežāk mazumtirgotājs veicis vienpusējus grozījumus sadarbības noteikumos, kas attiecas uz preču cenu, savukārt, visretāk vienpusēji grozījumi no mazumtirgotāja puses veikti noteikumos, kas attiecas uz piegādes vietu.

KP uzsver, ka NTPAL paredz, ka sadarbības noteikumos pusēm ir jāvienojas un vienpusēji izdarīti grozījumi nav pieļaujami. Aizliegums vienpusēji izdarīt grozījumus lauksaimniecības un pārtikas preču piegādes līgumā nodrošina līguma noteikumu paredzamību starp piegādātāju un mazumtirgotāju un veicina plānošanu lauksaimniecības un pārtikas preču piegādes ķēdē.

Ņemot vērā, ka ne vienmēr mazumtirgotāja un piegādātāja sadarbības līgums risina gadījumus, kad sadarbības ietvaros rodas nepieciešamība koriģēt kādu no sadarbības elementiem, piemēram, piegādes vietu, biežumu, apjomu, piegādes līgumā var paredzēt mazumtirgotāja tiesības mainīt šos elementus atkarībā no tajā brīdī tirgū pastāvošā pieprasījuma, piegādātāju par to savlaicīgi informējot. Tādējādi aizliegums mazumtirgotājiem vienpusēji mainīt sadarbības līguma noteikumus neattiecas uz situācijām, kad jau noslēgtā vienošanās īpaši paredz, ka mazumtirgotājs var vēlākā posmā precizēt konkrētu darījuma elementu attiecībā uz turpmākajiem pasūtījumiem. Tomēr, lai vērtētu šādu vienpusēju grozījumu saderību ar NTPAL noteikumiem, katra sadarbība ir analizējama atsevišķi.

KP pateicas visiem tirdzniecības ķēdes dalībniekiem par aptaujā sniegto informāciju. Aktīva iesaiste KP veiktajās aptaujās ir uzņēmēju iespēja līdzdarboties labākas konkurences vides veidošanā, jo KP uzdevums ir ne vien pārkāpumu atklāšana, bet arī konkurencei labvēlīgas vides veicināšana, t.sk., informējot un aicinot atbildīgās institūcijas pilnveidot nozaru regulējumu un sabiedrību rīkoties atbildīgi, lai mazinātu riskus, kas noved pie likuma pārkāpumiem.